

KOMPOZİSYONLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.GİRİŞ

İnsanı diğer canlı varlıklardan farklı ve üstün kılan en temel özelliği düşünme ve dil yeteneğidir. Dil ve düşünce birbirinden farklı iki zihin işlemi olsa da birbirlerinden bağımsız tarif edilmesi mümkün değildir. Düşünme yeteneği içinde tasarlama, akıl yürütme, hayal kurma, anlamlandırma gibi pek çok yeti vardır ve bütün bu yetilerin boy atıp geliştiği, anlam kazandığı ve ifade yolunu bulduğu alan dildir. Bu nedenle kelimelerle kurulan cümlelerin, ifade edilmek istenen düşünceyi veya duyguyu, yani anlamı açık ve anlaşılır bir biçimde ortaya koyması beklenir. Çünkü dil, hem bireysel hem de toplumsal bir sistem olduğu için insanlar arasındaki sağlıklı bir bağın kurulabilmesi ancak dilin sağlıklı kullanılmasıyla mümkündür. Bu sistemde insanoğlu önce sözlü dili edinir, eğitimle birlikte yazılı dili öğrenir. İnsanların duygu ve düşüncelerini yazı kullanarak anlatması yazılı anlatımı beraberinde getirir. Bu nedenle duygu ve düşüncelerimizi aktarırken ihtiyacımız olan en önemli yollardan biri olan yazı dili doğru biçimde kullanılmalı, yazı dilinin uyumlu bir bütünlüğü olan “**kompozisyon**” oluşturulurken dikkat edilmesi gereken hususlar bilinmelidir.

2. KOMPZİSYON NEDİR?

Türkçe derslerinde “yazma çalışması” ya da “kalem alıştırması” gibi dar bir tanıma sığdırdığımız kompozisyon, aslında sözcük anlamı olarak farklı parçaların bir araya getirilmesiyle oluşturulan bütünü ifade eder. Dilimize Fransızcadan geçen kompozisyon sözünün kökeni Latinceye dayanmaktadır. Latince “bir araya getirmek, birleştirmek, inşa etmek” anlamındaki *componere* sözünden gelişen *compositio(n-)* eski Fransızcaya geçmiştir. Composition sözü Fransızcada “bileşim, beste” gibi anlamlarda kullanılırken Türkçede geniş anlamda “ayrı ayrı parçaları bir araya getirerek bir bütün oluşturma biçimi ve işi”, dar anlamda ise “öğrencilere duygu ve düşüncelerini etkili ve düzgün bir biçimde anlatmaları için yaptırılan yazılı veya sözlü çalışma” olarak karşılık bulmuştur.

Hayatın her anında kompozisyon vardır ve olmalıdır. Çünkü “kompozisyon”da, düzen esastır. Aslında dünya da bir düzen içerisindedir. Geceleri gündüzler, mevsimleri mevsimler takip eder. Nitekim büyük sanatkarların pek çoğu kendilerine tabiatı örnek almışlardır. Tabiattaki herhangi bir varlık, manzara, düzen, ahenk ve bunun sonucu olan güzelliği ile insanı kendine çeker, büyüler. Düzen ve tertip dünyanın ve hayatın esasıdır. Bir piyanonun tuşlarına rast gele basarak kulağa hoş gelecek bir müzik eserinin terennüm edilmesi mümkün değildir. Besteci (kompozitör) bu alana ait deneyimiyle notaları en uygun şekliyle sıraya kor, düzenler ve ortaya güzel bir eser çıkar. Bir marketteki ürünlerin raflara gelişigüzel konduğunu; evinizdeki eşyanın

şuraya buraya öylesine bırakıldığını, saçlarınıza tıraşın, fırçanın hiç değmediğini; yemeğinizi yaparken elinize ne geçerse tencereye attığınızı; herkesin, arabasını istediği şekilde sürdüğünü; toplu taşıma araçlarının rast gele saatlerde kalktığını düşününüz. Düzenin bozulacağını, huzurun kalmayacağını, çevrenin birdenbire, yaşanılmayacak bir hâle dönüşeceğini fark edeceksiniz. Çevrenizde sizi rahatsız eden her ne varsa, dikkat ediniz bunların pek çoğu plânsızlıktan ve düzensizlikten kaynaklanmaktadır. Bununla ilgili örneklerin sayısını dilediğiniz kadar artırmanız mümkündür. Demek ki kompozisyonun özünü oluşturan tertip, düzen ve plân her alanda bir kolaylık sağlıyor, insana huzur veriyor ve bu anlamda hayatın vazgeçilmez bir unsuru oluyor. Dikkat edilirse maddî malzeme belli ölçülerle bir araya getirilirken onu birleştiren kişi malzemeye kendinden bir şeyler katıyor. Aynı malzemeyi kullanan ressam, mimarlar, müzisyenler, dekoratörler, sanatçılar birbirinden az çok farklı eserler, projeler ortaya koyuyorlar. Demek ki kompozisyon, sadece maddî unsurların birleştirilmesi değil, madde ile mananın ahengidir.

Kendini ifade etme ihtiyacı içinde olan insan duygu ve düşüncelerin aktarılması ya da sergilenmesi noktasında sözlü ve yazılı iletişim biçimlerinden birine başvurur. Topluluk önünde yaptığımız konuşmalar da kompozisyonun bir başka boyutu olan sözlü kompozisyon ürünüdür. Sözlü kompozisyon ve yazılı kompozisyon türleri nitelik ve nicelik bakımından farklı özellikler gösterir. Sözlü kompozisyonun değişebilirliğine, esnekliğine karşın yazılı kompozisyon daha değişmez ve duranıdır. Bu yönüyle daha kuralcı ve daha düzenli, üzerinde düşünülüp oluşturulan bir anlatımdır, diyebiliriz. Okur, yazılı bir metni tekrar tekrar okuyabilir; ancak yazar, okurun tepkisini hemen göremez. Buna karşılık sözlü kompozisyonda etkileşim söz konusu olduğu için konuşan, dinleyenlerin tepkilerini anında alabilir ve kendini daha doğru ifade etme yollarını çeşitlendirebilir. Bu üniteye yazı dili ve yazı dilinin uyumlu bir bütünlüğü olan yazılı kompozisyon üzerinde durulacaktır.

Yazıyı sözden ayıran en önemli özelliklerden biri kalıcılığıdır. İnsanlar arkalarında kendilerine ait somut şeyler bırakmak isteyebilir ve kalıcı olmayı hedefleyerek geleceğe kendisini aktarabilmeyi arzular. “Söz uçar yazı kalır.” veya “Kaydetmeyen kaybeder.” şeklinde ifade edilen sözlerde de olduğu gibi kalıcı olmak isteyen kişiler, öldükten sonra da anılmak düşüncesiyle yazmaya ve dolayısıyla yazılı eser bırakmaya özen gösterirler. Dolayısıyla kalıcı olmayı amaçlamak yazı yazmak için bir sebeptir. Yazı kayıt altına almaktır, sözlü kültürde bilgi geride kalırken ona ulaşmak neredeyse imkânsızdır, ancak yazılı kültürde yazıyla kayıt altına alınan bilgiye her zaman ulaşılır, geriye dönüp kontrol etme imkânı vardır. Yazının icadından beri insanlar yaşadıklarını veya önemli gördükleri olay ve durumları kayıt altına almaya başlamışlar, tarihi not almışlardır.

3. YAZILI ANLATIMDA KOMPOZİSYON

Yazılı anlatımda kompozisyon yazı alanının kullanımından başlayıp düşüncelerin, duyguların, açıklamaların, gözlemlerin, saptamaların, örneklerin sıralanışına kadar kendisini göstermelidir. Ancak yukarıda değindiğimiz örneklerde olduğu gibi başarılı bir kompozisyon yazabilmek için yalnızca bunlar yeterli değildir. Kompozisyon yazma kuralları ve yöntemlerinin uygulanması sırasında biçim, yazım, noktalama, sözcük seçimi vb. bakımlardan da göz önünde bulundurulması gereken özellikler vardır. Biçim açısından kullanılan kâğıdın kompozisyon yazmaya uygunluğu, sayfa düzeni, yazım kurallarına uyulması, noktalama işaretlerinin yerli yerinde kullanılması gerekmektedir. Sözcüklerin gerçek ve mecaz anlamlarıyla kullanımlarına dikkat edilmesi, anlatım bozukluklarından ve cümle düşüklüklerinden kaçınılması başarılı bir kompozisyonun yazılması için gereklidir. Bir ders uygulaması olarak kompozisyonun el yazısıyla yazılması daha doğrudur. Ancak yazılar yayımlanmak üzere yayın kuruluşlarına gönderileceği zaman bilgisayarda yazmak gerekir.

İyi ve güzel yazabilmek sabır ve titizlik ister. İnsan, iyi yazmayı çabuk yazmakla öğrenemez. Aksine, iyi yazarak, çabuk yazmayı öğrenir. Bunun için yazılı anlatımda başarılı olabilmek, yazılı kompozisyon ilkelerini bilmek ve bunları yazma çalışmaları ile geliştirmek gerekir. İyi yazı yazmak; "İyi düşünmek, doğru duymak, uygun anlatmak, aynı zamanda düşünce, ruh ve beğeni (zevk) sahibi olmak" demektir. İyi ve başarılı yazı yazabilmek için önce, doğru düşünmek ve duymak, sonra da en iyi biçimde bunları anlatabilmek gerekir. Yani, "yazmadan önce, düşünmeyi öğrenmek" başta gelen özelliktir. Güzel yazmak bir sanattır. Özel bir yetenek ister. Örneğin; şiir, hikâye, roman yazmak... Fakat, iyi ve doğru yazmak ise, yeteneğe bağlı değildir. Yazma zevk ve alışkanlığına sahip olan, yazma tekniğini ve dil kurallarını bilen, plân ve paragrafların oluşmasıyla ilgili gerekli deneyimi bulunan herkes, zamanla başarıya ulaşır. İyi yazmak, kolay bir iş değildir. Kişinin kendini yetiştirmesi, geliştirmesi ve düzeltmesi gerekir.

4. NEDEN YAZARIZ?

Yazma kişisel, toplumsal bir gereksinimdir. İnsanlarla iletişim kurmak için kişisel, insanları bilgilendirmek, onlara yön vermek, onları aydınlatmak için toplumsal, hangi meslekten olursak olalım yazmak zorunda olduğumuz için bir ihtiyaç olarak görülür. Yazmanın psikolojik, sosyolojik, pedagojik ve dil gelişimi için faydaları inkâr edilemez. Kişi yazmak suretiyle psikolojik problemlerinden sıyrılabilir ve kendini ifade etmenin rahatlığıyla huzur bulur. Yazmanın psikolojik faydasına en güzel örnek Alman yazar Goethe' dir. Eseri, Genç Werther'in Acıları için "Yazmasaydım, intihar edecektim" ifadesini kullanarak yazmanın

bu yönüne işaret etmiştir. Sait Faik'in de, "Haritada Bir Nokta" öyküsünün son bölümü, şöyledir: "Söz vermiştim kendi kendime: Yazı bile yazmayacaktım. Yazı yazmak da bir hırstan başka ne idi? Burada namuslu insanlar arasında sakın ölümü bekleyecektim. Hırs, hiddet neme gerekti? Yapamadım. Koştum tütüncüye, kalem kâğıt aldım. Oturdum. Adanın تنها yollarında gezerken canım sıkılırsa küçük değnekler yontmak için cebimde taşıdığım çakımı çıkardım. Kalemi yonttum. Yonttuktan sonra tuttum öptüm. Yazmasam deli olacaktım." (Sait Faik, Son Kuşlar, s. 51, Varlık Yayınları, 1956, İstanbul)

Bu sorunu cevabını Ferit EDGÜ' nün şu satırlarında detaylıca bulabiliriz:

NİÇİN YAZILIR?

Kimileri için yazmak bir alışkanlıktır:

(Yazmadan edemiyorum, hatta yazmadan uyuyamıyorum.)

Kimileri için yazmak bir tutkudur:

(Yazmasaydım çıldırırdım.)

Kimileri için yazmak yaşama bir anlam aramaktır.

Kimileri için bir anlam vermek.

Kimileri için yazmak bir kavgadır.

(Benim silahım kalemimdir. Buyurun savaşa.)

Kimileri için, yaşamı, dünyayı, olup bitenleri sarakaya almaktır.

Kimileri için ölümle dalga geçmektir.

Kimileri Tanrı'yi yüceltmek için yazar.

Kimileri tanrılı ya da tanrısız inançları.

Kimileri kendini çağının bir tanığı olarak görür.

(Tanık, gördüğünü olduğu gibi, yani doğru olarak söylemekle yükümlüdür -tabii söz konusu tanık yalancı tanık değilse.)

Kimileri haklıyı haksızdan ayırmak için yazdığını söyler.

(Burada söz konusu olan, tanıklık değil, yargıçlıktır.)

Kimileri için bazı soruların karşılığını aramak

ya da bulduğu karşılıkları insanlığa sunmaktır.

Kimileri içinse yalnızca sorular sormak.

Kimi yazarlar insanlığı kurtarmak için alırlar eline kalemi.

Kimileri yurdunu kurtarmak için.

Kimileri de kendilerini kurtarmak için.

Kimileri içinde yaşadığı toplum düzenini beğenmez, bu düzeni değiştirmek için yazar.

Kimi yazarlar insanı değiştirmek ister.

Kimileri bu ikisinin birbirinden ayrılamayacağına inanarak kullanır kalemini.

Kimileri sözcüklerle oynar.

Kimileri cümlelerle.

Kimileri düşüncelerle.

Kimileri biçimlerle.

Kimileri suçluluk duygusuyla yazar.

Kimileri suçlayarak.

Kimileri için bir uyarıdır yazmak.

Kimileri için bir eğitme.

Kimileri kendisi için yazdığını söyler.

(Ama gene de yayımlamaktan alıkoyamaz kendini.)

Kimileri halk için.

Özel olarak kadınlar ya da çocuklar için yazanlar da vardır.

Kimileri bugün için yazar.

Kimileri yarın için.

(Farkına varmadan dün için yazanlar da vardır bunların aralarında.)

Kimileri kargılamak için yazar.

Kimileri kargınmak için.

Kimisi de kargınmış olduğu için yazar.

(Yitirecek başka neyim var?)

Kiminin bir bildirisi vardır, onu bildirmek için yazar.

Kiminin bir düşüncesi vardır, onu dışa vurmak için yazar.

Kiminin bir derdi vardır, onu söylemek için yazar.

Bu arada, Niçin yazdığını bilmeyenler de vardır. Bu notların yazarı daha çok onlardandır.

Bu notlarda Niçin?'den çok Nasıl? karşılığını aramasının nedenlerinden biri de budur.

(Edgü, Ferit; Yazmak Eylemi, YKY, İstanbul 1996.)

5. YAZMA SÜRECİ

5.1.Hazırlık Aşaması

İyi ve başarılı bir yazı yazabilmek için bazı şartların yerine getirilmesi gerekir. Bunlardan bazılarını aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz (Gülensoy 2001: 270-272):

Gözlem Yapmak: Her yazı yazarın, dış dünyaya ait duyumlarının aktarımından oluşmaktadır. Çünkü kimseden görmediği, bilmediği bir şeyi anlatması beklenemez. İnsana, topluma,

yaşanılan çevreye ve hayata dair yapılan gözlemler yaşanılanları anlamının en temel yoludur. Hayatı bir bütün olarak tanımak için iyi gözlem yapan yazarlar okuyucuya zengin bir malzeme sunarlar. Yazarları sıradan insanlardan ayıran en temel özelliklerden biri de sahip oldukları bu gözlem yeteneğidir. Görmediğimizi bize gösteren ya da görüp de algılayamadığımız noktaları aydınlatan bütün yazılar büyük bir gözlemin süzgecinden geçerek bize ulaşmaktadır.

Düşünmek: Yaşantılarla birlikte gelişen bir özelliğe sahip olan düşünme eylemi insanı insan yapan en temel özelliktir. Doğuştan sahip olduğumuz bu yetenek, zamanla kazanılır ve geliştirilir. Bu sayede düşünen insan dış dünyayı kavramak suretiyle medeniyetler kurmuş, büyük eserler vücuda getirmiştir. Aynı şekilde iyi bir yazının ortaya konabilmesi için iyi düşünülmüş fikirlerin olması gerekir ki düşünülmeyen yazılmış bir yazının insanlığa katacağı hiçbir şeyi yoktur.

Okumak: Dilde yetkinleşmek, her şeyden önce çok iyi bir okur olmayı gerektirir. Dili doğru kullanmak, dildeki değişim ve dönüşümleri takip edebilmek ancak böyle sağlanır. Çok okudukça metin üzerinde kafa yormak, dili irdelemek ve sorgulamak yazılacak olan yazının da zenginleşmesini sağlayacaktır. Okudukça zengin bir kelime haznesinin kazanılması daha iyi düşünmeyi ve algılamayı beraberinde geliştirir. Böylece yetkinliğe ulaşmış yazılar geniş bir dünya görüşü ve eğitilmiş düşünce yapısıyla ortaya konur.

Anadilini İyi Kullanmak: Ana dilin sahip olduğu bütün zenginliklerin kazanılması çok önemlidir. Çünkü insanoğlu dünyayı ana diliyle tanır ve öğrenir. Ana dili yetkinleşmiş bireyler onu etkili bir düşünme, öğrenme ve iletişim aracı olarak kullanırlar. Ana dilin inceliklerinden yoksun olan bir yazının etkileyiciliğinin ve kalıcılığının olması ise söz konusu bile değildir. Bu yetkinliğe sahip olmak da her şeyden önce iyi bir okur ve geniş bir birikimine sahip olmaya bağlıdır.

5.2. Yazma Aşaması

Gerekli ön hazırlıkların yapılmasının ardından gelen ikinci aşama, yazma aşamasıdır. Yazma aşaması yoğun bir zihinsel süreci ve bunun yanında sistemli çalışmayı gerektirir. Sistemli çalışmanın yazma etkinliğindeki karşılığı ise plan olarak karşımıza çıkmaktadır. Plansız yapılan bir yazma faaliyeti sonucunda gerçek anlamda bütün, güzel ve etkileyici ürünlerin ortaya çıkması kolay değildir. Yazı yazarken karmaşanın içinde kaybolup gitmemek için aşağıdaki şekilde genel bir yol haritası çizebiliriz:

- **Konuyu seçmek ve sınırlandırmak**

Konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum konu olarak adlandırılır. Kompozisyonda ise üzerinde yazı yazılan, söz söylenen her nesne veya olay konu olabilir. Gözlenmiş olan, düşünülen her düşünce veya hayal edilen her şey bir yazıya konu edilebilir. Sözün ve yazının ana sebebi ve yazının hareket noktası *konudur*. Konular, kişinin kendi hayatı ve edinmiş olduğu gözlemleri ile içinde yaşadığı toplumla veya bilim ve sanatın herhangi bir dalıyla ilgili olabilir. Seçilecek konu, düşünce ve görüşleri bir yön ve bir fikir etrafında toplayacaktır. Dolayısıyla bir yazıda konunun iyi anlaşılması demek o yazının başarılı olduğu anlamına gelmektedir. Konu seçimi yapılırken dikkat edilmesi gereken ilk husus konunun ilgi çekici yani üstünde durmaya değer olmasıdır. Yazar konuyu belirlerken amacı, ihtiyacı ve kendi özel isteğine göre seçebilir. Seçilen konunun doğru bir şekilde sınırlandırılmış olmasının hem yazara hem okuyucuya kolaylık sağlayacağı unutulmamalıdır. Konuda sınırlandırma yapmak için ele alınan konunun hangi yönü üzerinde durulacağı kesin çizgilerle belirlenmelidir. Örneğin **giyim** alanında bir kompozisyon yazılması istense sağlıklı bir kompozisyon yazmak mümkün olmaz. Bunun en bariz nedeni ise çok geniş kapsamlı bir konu olmasıdır. Bunun yerine giyimin insan hayatındaki yeri, dönemsel olarak insanların giyim kuşamı, gelenek ve göreneklere göre giyim türleri gibi alanlarla daraltarak daha sağlıklı ve başarılı bir kompozisyon yazmak uygun olacaktır.

Konunun belirlenmesi sınırlandırılmasından sonra sonra yazının ana düşüncesini ve bu düşünceyi destekleyecek, açıklayacak, geliştirecek yardımcı düşünceleri bulma adımının atılması gerekmektedir. Ana düşünceyi ve yardımcı düşünceyi belirleme işi, yazmaya başlamadan önce düşünce, görüş ve duygu üretme aşamasıdır. Kişinin kazandığı bilgi donanımı temelinde gözlemlene, yorumlama ve araştırmaya dayalı olarak konuyla ilgili kişisel düşünceler üretmesi gerekmektedir. Düşünce ve tespitlerin özgün ve alışlagelmişin dışında olması yazıyı etkili kılacak bir başka önemli noktadır.

- **Anlatım şeklini ve yazım türünü belirlemek**

Konu seçimi ve sınırlandırması kadar konunun anlatılış şekli de oldukça önemlidir. Konunun şekli bahsedilen konunun açıklanmasında başvurulacak anlatış yoludur. Bu anlatış şekilleri seçilen konunun özelliğine göre betimleme, hikâye etme, açıklama, tartışma vb. olabilir.

Yazılan metnin türü, eldeki malzeme yani seçilen konudan bağımsız bir şekilde düşünülemez. Ele alınan konu ve konuyu ortaya koyarken kullanılacak yöntemler söz konusu yazının hangi türe veya türlere uygun olabileceği yazar tarafından anlaşılır ve konuyu anlatmada verilenin karşı tarafa doğru şekilde iletilmesine en iyi şekilde yardım edecek tür yazar tarafından

belirlenir. Bu bağlamda duygu ağırlıklı yazılar yazarken daha çok şiir türü, olay ağırlıklı yazılar yazılırken masal, hikâye, roman vb. türler, düşünce odaklı yazılar için ise makale, deneme, fıkra vb. türler tercih edilebilir.

6. YAZILI ANLATIMDA PLAN

6.1. Genel Plan

Yazılı anlatımda metni oluşturan iskelet 4 bölümden oluşur: başlık, giriş, gelişme ve sonuç. Herhangi bir yazının üstüne yazılan yazıya başlık denmektedir. Yazıda başlık önemlidir; çünkü bir yazıyı okuyucusuna tanıtan öge o yazının başlığıdır ve her yazı başlığı ile adlandırılır, bilinir. Yazılardaki başlıklar ele alınan konuyu yansıtırken iletilmek istenen fikrin, düşünce ve olayların da analizlerini taşır. Başlığın diğer bir önemi ise okuyucuda söz konusu yazıyı okumaya uyandıracak istektir, yani bir başlık ne kadar dikkat çekici ise yazı hakkında oluşacak ilk izlenim de o kadar iyi olacaktır. Bir yazıya başlık seçilirken konu ve ana fikir ile uyumlu olduğuna emin olunmalıdır. Başlık, konu ve ana fikir arasındaki uyum yazının daha etkili olacağına işarettir.

Ele alınan konunun tanıtıldığı, konuya nereden ve ne şekilde girileceğini belli eden bölüme **giriş** denir. Bu bölümde konunun tanıtılmasından sonra anlatılacak olanların kısa bir özeti yapılabilir ve konunun amaç ve öneminden bahsedilebilir. Giriş bölümü genel anlamda çok uzun olmamalı, kurulan cümleler nispeten kısa, açık ve basit olmalıdır. Ancak ilgi çekici olması elzemdir, hitap edilen kitle ilk olarak bu kısmı okuyacak ve yazının kalan kısmına devam edip etmeyeceğine burada karar verecektir dolayısıyla okuyucuda yazıyı okumaya devam etme isteği uyandıracak nitelikte olmalıdır.

Giriş kısmından sonraki bölüm **gelişme**dir. Bu bölümde giriş kısmındaki konunun detaylarına değinilir, yani yazma sırasında konu ile ilgili ayrıntıların tümü bu bölümde ele alınır. Konunun asıl ağırlığı bu bölümdedir. Bu bağlamda yazının omurgasını oluşturan bölüm olduğu söylenebilir. Bu bölümde konuyla ilgili ayrıntılar anlatılırken, ana düşünce ve onun ortaya çıkmasını sağlayacak yardımcı düşüncelere yer verilir, ana düşünce geliştirilerek bu bölümde işlenmektedir. Ele alınan konu ve metnin türüne göre tanımlama, açıklama, örneklendirme, tanık gösterme, karşılaştırma, hikâye etme, tasvir etme vb. yöntemlerden yararlanılmalıdır.

Konunun son bulunduğu giriş ve gelişme bölümlerindeki olay, durum veya verilerin sonuca bağlandığı bitiş bölümüne **sonuç** denmektedir. Yazının bu kısmı da başlangıcı kadar önem arz eder. Giriş bölümü gibi ilgi çekici olmalı, giriş ve gelişme bölümlerinde anlatılanlar bu kısımda derlenip toparlanarak bir yargıya bağlanmalı gelişme bölümünde detaylanan düşüncelerin özeti niteliğinde olmalıdır. Sonuç bölümünün okuyucuda son bir intiba oluşturmaya ve okuyucuya

bütünlük hissi vermesi beklenir. Giriş bölümünde olduğu gibi fazla ayrıntıya girilmeden, kısa ve öz şekilde yazıdaki kapanışı yapacak olan sonuç bölümünde ana düşünceye son bir vurgu yapılmalıdır.

6.2. Ayrıntılı Plan

Ayrıntılı plan, yazma aşamasında ifade edilecek bütün ana ve alt başlıkların sıralanması ile yapılır. Ayrıntılı planın hazırlanması genel plana göre zordur. Ancak ayrıntılı planı hazırlandıktan sonra yazmak çok daha kolaylaşmaktadır. Ayrıntılı plan da temel olarak giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşur. Fakat her bir bölümde anlatılacaklar, ayrıntılı olarak başlıklandırılır.

Şimdi Gazali'nin *“Akıl susunca düşünce durur, düşünce durunca hareket durur. Hareketsizlik çürümenin eşiğidir.”* sözünden hareketle bir yazı yazmak için yapılan ayrıntılı bir plan örneği görelim:

(Giriş)

1. İnsanı insan yapan özellikler

(Gelişme)

2. Aklın özellikleri

2.1. İnsanları diğer canlılardan ayırması

2.2. İnsanoğlunun gelişiminin ana kaynağını oluşturması

3. Düşünce nedir?

3.1. Düşüncenin insana kazandırdıkları

3.2. Düşünceyi geliştiren unsurlar

3.3. Düşünmemenin doğuracağı sonuçlar

4. Akıl ve düşünce arasındaki ilişki

4.1. Düşünceyi beslemesi açısından akıl

4.2. Aklın tetikleyicisi olarak düşüncenin işlevi

(Sonuç)

5. İnsanı geliştiren akıl ve düşüncedir.

5.1. Akıllı düşünce ile birleştiremeyen insanlar ve toplumlar gelişemezler.

5.2. Gelişemeyen insan veya toplum çürümeye yüz tutar.

7.PLAN TÜRLERİ

Plan yapılırken konunun ele alınış tarzına göre üç farklı plan çeşidi bulunmaktadır. Bunlar düşünce, duygu ve (olay) hareket planı olarak ifade edilmektedir.

7.1.Düşünce Planı

Düşünce planı bir konu hakkındaki görüşlerin, fikirlerin belirli bir düzen içerisinde anlatılması için yapılan planlardır. Düşünce planlarında görüşlerin ileri sürülmesi ve bunların ispatlanması temel amaç olduğu için planlama ve uygulama buna göre yapılmalıdır. Düşünce planı ile yazılan yazılar makale, fıkra, röportaj ve inceleme türündeki yazılardır.

7.2.Duygu Planı

Ele alınan konunun duygu yönü ağırlıktaysa ve okuyucunun duygularına hitap etmek amaçlanmışsa duygu planının yapılması gereklidir. Duygu planı yapıldığında seçilen örnekler de buna göre olacaktır. Sanat değeri olan yazılar, mektup, deneme, günlük, anı, gezi gibi yazı türlerinde çoğunlukla duygu planı kullanılır. Duygu; kimi zaman en doruk noktadan başlatılır, kimi zaman da duygunun kıpırdanışı, yoğunlaşması, doruk noktaya ulaşması, arkasından yaşanan durgunluk ile işlenir. Başarılı bir anlatımda yazarın ya da şairin duyguları ile okuyucu ya da dinleyicinin duyguları örtüşür. Böyle yazıları okurken ya da dinlerken kimi zaman kahkahalarla güleriz, kimi zaman ağlarız, kimi zaman da durgunlaşırız.

7.3.Olay Planı

Olay planı daha çok harekete dayanan metinler oluşturmak için kullanılır. Tiyatro eserleri, birçok hikâye ve haber metinleri olay planı ile yazılan metinlerdir. Düşünce ve duygu planlarında giriş, gelişme ve sonuç şeklinde yapılan plan; olay planlarında serim, düğüm, çözüm şeklinde yapılır.

Plan Yapılırken Dikkat Edilecek Hususlar

Plan yapmaktaki esas amaç, yazı için seçilen konunun hangi sırayla anlatılacağını belirlemektir. Anlatımın sıraya konulması, hem konunun bütünlük arz etmesini sağlayacak hem de okuyan kişilerin yazının iç dünyasına girmesini kolaylaştıracaktır. Yazıda anlatılacakları sıralamak için;

- Zamana,
- Neden-sonuç ilişkisine,
- Kolaydan zora doğru olmasına,
- Yer sırasına (yakından uzağa, uzaktan yakına; içten dışa, dıştan içe)

göre sıralama yapılabilir. Böylece anlatılanlar arasındaki bağlantı kopmadan metin tamamlanmış olur.

KAYNAKÇA:

- Akbayır, S., Yazılı Anlatım-Nasıl Yazabilirim, Ankara,2010
- Çotuksöken, Y., Uygulamalı Türk Dili, İstanbul, 2015.
- Esin M., Özkan M., Tören H., Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım, İstanbul,2006
- Demir, N., Yılmaz, E., Türk Dili El Kitabı, Ankara, 2005.
- Korkmaz, Z., Ercilasun, A. B., Zülfikar, H., Akalın, M., Gülensoy, T., Parlatır, İ., Binici, N.,
Yükseköğretim Öğrencileri İçin Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, Ankara, 1995.
- Macit, M., (ed.), Cavkaytar, S., (ed.), Türk Dili-II, Eskişehir, 2019.
(T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2914; Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1871)
- Türk Dili II, Erzurum, 2013.
(Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını; ISBN: 978-975-442-290-0)